

УДК 81.411.21-112:161.26

ПОНЯТТЯ МОДАЛЬНОСТІ В АРАБСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ: СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК

Андрій Мацкевич

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра загального мовознавства,
вул. Університетська, 1, ауд. 343, Львів, Україна, 79000,
тел.: (+38032) 239 47 56, e-mail: andriy.centre@gmail.com*

Досліджено шляхи становлення поняття модальності в арабському мовознавстві (від середньовічних арабських модальних теорій у межах логіки до сучасних лінгвістичних поглядів), а також проблему наукових підходів, спрямованих на дослідження цієї категорії.

Ключові слова: модальність, арабська середньовічна логіка, арабське мовознавство, об'єктивні та суб'єктивні модальні відношення.

Модальність (від лат. “modus” – міра, спосіб [11, с. 383]) – термін, що, попри різноплановість трактувань, постає як експліковане мовними засобами ставлення мовця до змісту повідомлюваного в межах комунікативної одиниці [2, с. 193; 8, с. 40].

Історично категорія модальності, яка разом із категоріями якості, кількості та відношення характеризувала зв'язки між суб'єктом і предикатом у судженнях, була сформульована в логічній теорії – класичній логіці Аристотеля [8, с. 34; 12, с. 381]. Відповідно до цього Аристотель у “Першій аналітиці” виділяв три типи суджень, враховуючи їхні модальні характеристики: 1) “судження про те, що властиве” (асерторичне судження); 2) “судження про те, що необхідно властиве” (аподиктичне судження); 3) “судження про те, що можливо властиве” (проблематичне судження) [1, с. 11, 292; 8, с. 34].

Зважаючи на те, що середньовічна арабська культура загалом зазнала грецького впливу внаслідок ознайомлення через переклади з працями Галена, Гіпократя, Птолемея, Евкліда й, зокрема, Аристотеля (власне, середньовічна арабо-мусульманська логіка формувалася під впливом ідей грецької античної філософії) [13, с. 266, 280], можна припустити, що ідея Аристотелевої модальності імплікується у межі арабської логіки. Сучасний арабський учений Дж. Джагамі [20, с. 315], на матеріалі дослідження логічної теорії ібн Рушда (1126–1198) [6, с. 193], вказав на арабський термін *'al-ḡihatu*, до якого дібрав латинський відповідник “modus” та французький відповідник “le mode”; при цьому дослідник зауважив, що *'al-ḡihatu* у праці ібн Рушда “Короткий виклад «Герменевтики» Аристотеля” (*Talḥīṣu kitābi 'Arisṭūṭālīsa fī-l-'ibārati*) це – *'al-laḡḡatu-l-latī tadullu*

'alā kayfiyyati wuḡūdi-l-maḥmūli li-l-mawḏū'i // 'aḡnāsu 'alfāzi-l-ḡihāti ḡihatayni / 'ihdā-humā 'ad-ḡarūriyyu / wa-š-šāniyatu 'al-mumkinu – “слово, яке вказує на якість існування предиката щодо суб'єкта, і має два види: необхідний та можливий” (цит за: [20, с. 197]). Ібн Рушд також пояснював, що “необхідний” вид поняття *'al-ḡihatu* поділяється на “обов'язковий” (*'al-wāḡibu*) та “неможливий” (*'al-mumtani 'u*) підвиди, а тому “необхідним” вважають те, що або вказує на “необхідність буття” (*ḡarūriyyu-l-wuḡūdi*), або на “необхідність небуття” (*ḡarūriyyu-l-'adami*), тобто на його неможливість; натомість “можливий” вид поняття *'al-ḡihatu* вказує лише на те, що є “ймовірним” (*muḥtamalun*) [14, с. 145]. При цьому ібн Рушд зазначав, що два види поняття *'al-ḡihatu* існують тому, що його значення повинне відповідати “реальності” (*'al-mawḡūdu*), яка є подвійною: або “потенційною” (*bi-l-quwwati*), або “дійсною” (*bi-l-fi'li*); а тому “необхідним” називають те, що є дійсним, а “можливим” – те, що є потенційним, наприклад: *'Al-'insānu wāḡibun 'an yakūna ḡayawānan / 'aw mumkinun 'an yakūna faylasūfan* “Людина повинна бути твариною або може бути філософом” [14, с. 145, 147].

Таке визначення поняття *'al-ḡihatu*, що подане у логічній теорії ібн Рушда (цит за: [20, с. 197]), збігається з трактуванням об'єкта модальної логіки, яку заснував Аристотель, що, з одного боку, розкриває характер зв'язку між суб'єктом та предикатом у модальних судженнях чи між окремими простими судженнями в складному модальному судженні [4, с. 276], а з іншого – вивчає логічні оператори, які називаються модальностями і вказують на спосіб (“modus”) розуміння судження про об'єкт, явище чи подію, причому в якості стандартних модальностей зазвичай використовуються такі, як: “необхідність” і “можливість” [9, с. 593; 12, с. 381].

Отже, поняття *'al-ḡihatu* є арабським термінологічним відповідником категорії модальності, сформульованої в логічній теорії Аристотеля. Водночас поняття *'al-ḡihatu* у значенні “модальність” з різними класифікаційними моделями постає також у працях інших коментаторів Аристотелевої логіки, зокрема: аль-Фарабі (872–950) [6, с. 212], ібн Сіні (980–1037) [6, с. 194], ас-Саві (помер у XII ст.) [23, с. 107] (цит за: [14, с. 146–147]).

Аль-Фарабі, наприклад, у коментарі до Аристотелевої “Герменевтики” (*'Al-'Ibāratu*) визначав модальність (*'al-ḡihatu*) як слово, що сполучається з предикатом засновку (*maḥmūlu-l-qadīyyati*, де засновок – *'al-qadīyyatu* – це поняття логіки Аристотеля, що означає судження, на підставі якого виводиться певний висновок [7, с. 47]), та вказує на “якість існування” (*kayfiyyatu wuḡūdi*) цього предиката щодо суб'єкта; зокрема, це такі слова: “можливий” (*mumkinun*), “необхідний” (*ḡarūriyyun*), “ймовірний” (*muḥtamalun*), “неможливий” (*mumtani 'un*), “обов'язковий” (*wāḡibun*), “огидний” (*qabīhun*), “гарний” (*ḡamīlun*), “необхідно” (*yanbaḡī*), “потрібно” (*yaḡibu*), “ймовірно” (*yuhḡamalu*), “можливо” (*yumkinu*), “неможливо” (*yamtani 'u*) і т. д. [цит за: 14, с. 146].

Водночас ібн Сіна, як і аль-Фарабі й ібн Рушд, у праці “Герменевтика” (*'Al-'Ibāratu*) модальність позначив поняттям *'al-ḡihatu*, стверджуючи, що це – слово, яке вказує на “відношення” (*'an-nisbatu*) предиката щодо суб'єкта, причому це відношення вимірюється категоріями “необхідності чи її відсутності”

(*nisbatu-darūratin 'aw lā darūratin*), що, відповідно, вказують на “впевненість” (*ta'akkudun*) або “можливість” (*ḡawāzun*) [цит за: 14, с. 146]. Окрім цього, ібн Сіна у працях “Порятунок” (*'An-Naḡātu*) і “Джерела мудрості” (*'Uyūnu-l-ḥikmatī*) так само, як ас-Саві у праці “Насирійські спостереження” (*'Al-Baṣā'iru-n-naṣīriyyatu*), поділяє модальність на три “види” (*'al-ḡihātu salāsun*), що, де-факто, тотожні відповідній класифікації ібн Рушда: 1) “обов’язкова модальність” (*'al-wāḡibatū*) – вказує на “постійність буття” (*dawāmu-l-wuḡūdi*), наприклад: *Yaḡību 'an yakūna-l-'insānu ḥayawānan* “Слід, щоб людина була твариною”; 2) “неможлива модальність” (*'al-mumtani'atu*) – вказує на “постійність небуття” (*dawāmu-l-'adamī*), наприклад: *Yamtani 'u 'an yakūna-l-'insānu ḥaḡaran* “Неможливо, щоб людина була каменем”; 3) “можлива модальність” (*'al-mumkinatu*) – вказує на “непостійність буття й небуття” (*lā dawāmu wuḡūdin wa lā 'adamin*), наприклад: *Yumkinu 'an yakūna-l-'insānu kātiban* “Можливо, що людина є письменником” (цит за: [14, с. 146–147]).

Відповідно до цього, середньовічні логіки, які досліджували модальність арабської мови, загалом однаково вказують на те, що репрезентантом-носієм цієї категорії є “слово” (*lafẓatun*), яке вказує на “якісні відношення” (*kaḡfiyyatun*) між суб’єктом і предикатом судження. Водночас у класифікації логіко-модальних якісних відношень арабської мови можна зауважити, що середньовічні вчені узагальнено дотримувалися полярного підходу, поділяючи їх на “реальні-дійсні” *bi-l-fi'li* (“обов’язкові” й “неможливі” або “необхідні” відношення) та “реальні-потенційні” *bi-l-quwwati* (“можливі” відношення).

Отже, визначення модальності за допомогою поняття *'al-ḡihatu* у межах арабської середньовічної логіки загалом збігається з відповідним трактуванням класичної логіки Аристотеля, яка описує цю категорію як таку, що “...передусім передає характер об’єктивних зв’язків між предметом та ознакою, суб’єктом і предикатом судження, а також визначає ступінь достовірності висловленого з позицій мовця” [8, с. 36].

Проте, якщо категорія модальності Аристотеля зі сфери логіки була згодом (приблизно на початку XIX століття [21, с. 319]) перенесена західними граматистами на основі філософії Х. фон Вольфа, а потім Е. Канта до сфери мови з проекцією на категоріальну диференціацію способу дієслова (асерторичні, аподиктичні та проблематичні судження логіки були формально закріплені в регулярній опозиції грамам дійсності, можливості, необхідності граматичної категорії способу дієслова) [8, с. 36], то арабські граматисти, на думку Шагіра ель-Хассана, до кінця XX століття не торкалися цього поняття [18, с. 166], адже, загалом, середньовічне арабське мовознавство первісно виникло для виконання релігійних завдань – тлумачення та захисту Корану, і хоча поступово відбувався відхід лінгвістичних досліджень від цієї проблематики, проте зв’язку з богослов’ям остаточно втрачено не було [10, с. 91–92].

Власне, у сучасному арабському мовознавстві поняття модальності *'al-ḡihatu* використовується для позначення відношень мовця до висловленого [17, с. 265; 24, с. 86] й ілюструється іншомовними термінологічними відповідниками:

англійським “modality” [15, с. 161; 17, с. 265] та французьким “modalité” [17, с. 265; 22, с. 206; 29, с. 86].

Проте, з одного боку, сучасний арабський дослідник лінгвопрагматики Мас’уд ас-Сахраві застосовує поняття *’al-ġihatu* як термінологічний відповідник “максими способу” (*musallamatu-l-ġihati*), проілюстрований французьким відповідником “modalité”, у теорії Г.-П. Грайса про “принцип співробітництва” (*tabda’u-t-ta’āwuni*) у комунікації [22, с. 33–34]; хоча теж саме поняття “максими способу” Сайф ад-Дін Дагфус та Мухаммад аш-Шайбані перекладають як *qā’idatu-l-kayfi*, ілюструючи його англійським (maxime of manner) та французьким (maxime de manière) відповідниками [17, с. 270]. А з іншого боку, у 1990 році Шагір ель-Хассан, стверджуючи про вже згадану недослідженість арабськими граматистами категорії модальності, виводить з цієї метою власний термін – *’al-tawqifiyyatu*, проілюстрований англійським відповідником “modality” [18, с. 161]; хоча у 1985 році Ахмад аль-Мутавакіль у своїй монографії “Прагматичні функції в арабській мові” для позначення поняття модальності використав лексему *’al-ġihatu*, так само проілюстровану англійським відповідником “modality” [15, с. 161]. Звідси можна припустити, що в сучасному арабському мовознавстві досі триває пошук термінологічного відповідника для категорії модальності, незважаючи на ще середньовічну традицію вживання поняття *’al-ġihatu* на позначення логічної модальності.

Водночас аль-Хадж Муса Саліс, визначаючи модальність (*’al-ġihatu*) як універсальну мовну категорію з різними формальними засобами втілення (зазвичай, це форма дієслова та “допоміжні слова” – *’al-kalimātu-l-musā’adatu*), яка вказує на “стан дії” (*hālatu-l-hadaši*) і в арабській мові може виражатися “формою дієслова” (*ṣiġatu-l-fi’li*) з погляду її “часу та способу здійснення” (*’al-muddatu wa kayfiyyatu-l-ḥuṣūli*), стверджує також, що в сучасних арабських філологів немає єдиного визначення терміна “модальність” унаслідок різноманіття підходів західних учених до цього поняття [16].

Зокрема Сабір аль-Хабаша [24, с. 86] запозичає визначення модальності (*’al-ġihatu*) з монографії А. Ребуль і Ж. Мешлера “Прагматика сьогодні: нова наука у взаємозв’язку” (арабський переклад Сайфа ад-Діна Дагфуса та Мухаммада аш-Шайбані за редакцією Лятіфа Зайтуні) [17, с. 265], трактуючи її як: *’al-tawqifu-l-laṣī yattaḥiẓu-hu-l-qā’ilu min muḥtawā kalāmi-hi / ’al-ḥukmi* – “відношення, яке виражає мовець у змісті свого мовлення, тобто в судженні”, та виділяючи такі види модальності: 1) “модальність, пов’язана з можливістю” (*ġihatun muta’alīqatun bi-l-’imkāni*), наприклад: *Kataba Zaydun qiṣṣatan // Yumkinu ’an yaktuba Zaydun qiṣṣatan* “Зайд написав оповідання” – “Можливо, Зайд напише оповідання”; 2) “модальність, пов’язана з необхідністю” (*ġihatun muta’alīqatun bi-l-wuġūbi*), наприклад: *Rāsala Zaydun ’abaway-hi // Yaġibu ’an yurāsila Zaydun ’abaway-hi* “Зайд листувався зі своїми батьками” – “Зайду слід листуватися зі своїми батьками”; 3) “модальність, пов’язана з темпоральністю” (*ġihatun muta’alīqatun bi-z-zamāni*), наприклад: *Zaydun yuḥibbu Laylā // Kāna Zaydun yuḥibbu Laylā* “Зайд любить Лайлу” – “Зайд (довго) любив Лайлу (значення минулого тривалого часу [5, с. 158])” [24, с. 86]. При цьому, запозичаючи далі ідеї

А. Ребуль і Ж. Мешлера [17, с. 265], Сабір аль-Хабаша стверджує, що формально модальність виражається різними засобами, зокрема, вказати на можливість можна за допомогою: дієслів (*yumkinu* “можливо”, *yuḥtamalu* “ймовірно”), часток та їхніх сполучень (*qad, rubba-mā* “можливо”) тощо [24, с. 86].

Натомість Шагір ель-Хассан, користуючись модальною теорією Ф. Р. Палмера, виділив такі типи модальності в арабській літературній мові: 1) епістемічна модальність (“epistemic modality”) – використовується у висловленнях, що стосуються суджень про можливість або ймовірність, і виражається за допомогою, наприклад, таких засобів: похідні форми від кореня *m-k-n* (*yumkinu* / *mina-l-mumkini* “можливо”) чи *ḥ-m-l* (*yuḥtamalu* / *mina-l-muḥtamali* “можливо, ймовірно”), зокрема у мові газет; дієслівна частка *qad* (окрім випадків сполучення з дієсловами минулого часу) та сполучення часток *rubba-mā* зі значенням невпевненості (“можливо, мабуть”); зворот *lā budda 'anna* зі значенням “очевидно, що...”, яке вказує на “єдиний можливий висновок” (*'al-'istintāḡu-l-wāḥidu-l-muḥtamalu*) у судженні мовця; 2) деонтична модальність (“deontic modality”) – використовується у мові для вираження обіцянок/гарантій/погроз (наприклад: частка *la-* для підсилення висловленого, що іноді сполучається з часткою майбутнього часу *sawfa* й набуває значень: “обов’язково”, “неодмінно” тощо; також частка *lan* “ніколи” – для вказівки мовця на обіцянку щодо заперечення дії в майбутньому), дозволів (наприклад: *bi-wus 'i-hi 'an* // *bi-'imkāni-hi 'an* // *yumkinu-hu 'an* // *lā-hu 'an* “він може” або *lā 'asmaḥu la-hu* “він не може”), зобов’язань/необхідності (наприклад: наказова форма дієслова, а також звороти – *'alay-hi 'an* або *yaḡibu ('alay-hi) 'an* “він мусить” для вказівки на рішуче зобов’язання мовця, *yanbaḡī 'an* “слід, треба” для вираження простого зобов’язання, *lā yatawaḡḡabu 'alay-hi 'an* “він не мусить”) [18, с. 151, 153–155, 158–161].

На думку Шагіра ель-Хассана, категорія модальності в арабській мові є не лише лексичною, але й граматичною, що виражається за допомогою модальних слів (дієслів або часток), до яких додається “вкладне речення” (“embedded sentence”), як правило, після часток *'an* або *'anna*, наприклад: *yumkinu 'an/'anna* + *S* “можливо, що... + *S*”, де “*S*” – “вкладне” (підрядне) речення, що додається [18, с. 164–165].

Отже, невідповідність у межах досліджуваного матеріалу поняття *'al-ḡihatu* модальному трактуванню його суті крізь призму відношень мовця щодо висловленого (Мас’уд ас-Сахраві [22, с. 33–34]) чи спроба введення нового арабського терміна для позначення категорії модальності (Шагір ель-Хассан [18 с. 166]) свідчать про спроби переходу від середньовічних модальних теорій арабської логіки до становлення різних нових, власне лінгвістичних, дослідницьких парадигм вивчення модальності арабської мови, які ґрунтуються на теоріях західного мовознавства, зокрема Ф. Р. Палмера [18], А. Ребуль й Ж. Мешлера [17; 24, с. 86] та інших, і супроводжуються пошуками арабського термінологічного відповідника поняттю модальності, серед яких домінуюче місце займає загальноживана для середньовічних арабських логіків лексема *'al-ḡihatu* [15, с. 161; 16; 17, с. 265; 19, с. 206; 24, с. 86]. Як наслідок, якщо врахувати тра-

диційний поділ модальності на об'єктивний та суб'єктивний типи в структурі комунікативної одиниці [2, с. 190], можна зауважити, що, загалом, у середньовічних арабських працях з логіки (цит. за: [14, с. 145–147]) у визначенні модальності превалює відношення предиката щодо суб'єкта у категоріях дійсності, необхідності та можливості (об'єктивна модальність як складник предикативності комунікативної одиниці, що виражає відношення повідомлюваного до об'єктивної дійсності [2, с. 190–191]), а в сучасному арабському мовознавстві [17, с. 265; 18; 24, с. 86] – різноманітні відношення мовця до змісту власного мовлення (суб'єктивна модальність як низка різних відношень адресанта до повідомлюваного [2, с. 191]).

Стаття: надійшла до редакції 16.12.2013

доопрацьована 20.02.2014

прийнята до друку 23.04.2014

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Аристотель*. Аналитики первая и вторая / Аристотель ; [пер. с греч. : Б. А. Фохт]. – М. : Госполитиздат, 1952. – 439 с.
2. *Бацкевич Ф. С.* Нариси з лінгвістичної прагматики : монографія / Ф. С. Бацкевич. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.
3. *Бацкевич Ф. С.* Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацкевич. – 2-ге вид., доп. – К : ВЦ “Академія”, 2009. – 376 с. – (Серія “Альма-матер”).
4. *Гетманова А. Д.* Учебник по логике / А. Д. Гетманова. – 2-е изд. – М. : “ВЛАДОС”, 1995. – 303 с.
5. *Гранде Б. М.* Курс арабской грамматики в сравнительно-историческом освещении / Б. М. Гранде. – 2-е изд., репринтное. – М. : Издательская фирма “Восточная литература” РАН, 2001. – 592 с.
6. *Ковырина Н. Б.* Арабские страны. Лингвострановедение. Начальный курс / Н. Б. Ковырина. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : АСТ : Восток-Запад, 2006. – 283 с.
7. *Кунцман П.* Філософія : dtv-Atlas : пер. з 10-го нім. вид. / П. Кунцман, Ф.-П. Буркард, Ф. Відман ; худож. Аксель Вайс ; наук. ред. пер. В. П. Розумний. – К. : Знання-Прес, 2002. – 270 с.
8. *Ніка О. І.* Модус у староукраїнській літературній мові другої половини XVI – першої половини XVII ст. : монографія / О. І. Ніка. – К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2009. – 444 с.
9. Новая философская энциклопедия : в 4 т. Т. II. / Ин-т философии РАН, Нац. общ.-научн. фонд; научно-ред. совет : предс. В. С. Степин, заместители предс. : А. А. Гусейнов, Г. Ю. Семигин, уч. секр. А. П. Огурцов. – М. : Мысль, 2010. – 638 с.
10. *Рыбалкин В. С.* Классическое арабское языкознание / В. С. Рыбалкин. – К. : Стилос, 2003. – 406 с.
11. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля-К., 2006. – 716 с.
12. Философский энциклопедический словарь / гл. редакция : Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.

13. *Фильштинский И. М.* История арабской литературы : V – начало X века / И. М. Фильштинский. – М. : Наука : 1985. – 528 с.
14. *'Abū-l-Walīdu bnu Ruṣd* Talhīṣu kitābi 'Aristūṭālīsa fī-l-'ibārati / 'Abū-l-Walīdu bnu Ruṣd; taḥqīqu wa ta'līqu duktūr Muḥammad Salīm Sālim. – Miṣr : Maṭba'atu dāri-l-kutubi, 1978. – 212 ṣ.
15. *'Aḥmadu-l-Mutawakil* 'Al-Waḏā'ifu-t-tadāwuliyiyatu fī-l-luġati-l-'arabiyyati / ta'līfu-d-duktūri 'Aḥmadi-l-Mutawakil. – 'Ad-Dāru-l-bayḏā'u: Dāru-š-šaqaḑāti, 1985. – 193 ṣ.
16. *'Al-Hāġ Mūsā Šālīs* Maḥūmu-l-ġihati fī-l-lisāniyyāti-l-ḥadiṣati: dirāsatu naẓariyyatun wa taḥqīqiyatun 'alā-l-luġati-l-'arabiyyati-l-mu'āṣirati [Електронний ресурс] / 'Al-Hāġ Mūsā Šālīs. – Режим доступу : http://www.4shared.com/document/fjW4CBm/_____.html.
17. *Ān Rūbūl, Ġāk Mūslār* 'At-Tadāwuliyiyatu-l-yawma: 'ilmun ġadīdun fī-t-tawāṣuli / Ān Rūbūl, Ġāk Mūslār; tarġamatun: d. Sayfu-d-Dīn Daġfūs, d. Muḥammadu-š-Šaybāniyyu; murāġa'atun: d. Latīf Zaytūniyyun. – Bayrūt : 'Al-Munaẓẓamatu-l-'arabiyyatu li-l-tarġamati, 2003. – 287 ṣ.
18. *El-Hassan S.* Modality in English and Standard Arabic: paraphrase and equivalence / Shahir El-Hassan // Journal of King Saud University. Arts. – 1990/1400. – Vol. 2, No 2. – P. 149–166.
19. *Fīlīb Bilānšīh* 'At-Tadāwuliyiyatu: min 'Ustin 'ilā Ġūfmān / Fīlīb Blānšīh; tarġamatun: Šābiru-l-Habāša. – 'Al-Laẓiqiyya : Dāru-l-hiwāri li-n-našri wa-t-tawzi'i, 2007. – 215 ṣ.
20. *Ġīrār Ġahāmī* 'Ibn Ruṣd: talhīṣu manṭiqi 'Aristū. 'Al-Muġalladu-l-'awwalu / dirāsatu wa taḥqīqu d. Ġīrār Ġahāmī. – Bayrūt : Dāru-l-fiqri-l-lubnāniyyi, 1992. – 330 ṣ.
21. *Jespersen O.* The philosophy of grammar / Otto Jespersen. – London : George Allen & Unwin Ltd., 1958. – 400 p.
22. *Mas'ūd Šahrāwī* 'At-Tadāwuliyiyatu 'inda-l-'ulamā'i-l-'arabi: dirāsatu tadāwuliyiyatun li-ẓāhirati-l-'af'āli-l-kalāmiyyati fī-t-turāsi-l-lisāniyyi-l-'arabiyyi / d. Mas'ūd Šahrāwī. – Bayrūt : Dāru-ṭ-ṭalī'ati, 2005. – 241 ṣ.
23. *Michot Y.* Al-Nukat wa-l-fawa'id: An Important Summa of Avicennian Falsafa / Yahya Michot // Classical arabic philosophy: sources and reception (Warburg Institute Colloquia no.11) / Edited by Peter Adamson. – London : Warburg Institute, Turin : Nino Aragno Editore, 2007. – P. 90–124.
24. *Šābiru-l-Habāša* 'At-Tadāwuliyiyatu wa-l-ḥiġāġu: madāḥilu wa nuṣūṣun/ Šābiru-l-Habāša. – Dimašq : Šafhātun li-d-dirāsāti wa-n-nāšr, 2008. – 152 ṣ.

THE NOTION OF MODALITY IN ARABIC LINGUISTICS: THE FORMATION AND DEVELOPMENT

Andriy Matskevych

*Ivan Franko National University in L'viv,
Department of General Linguistics,
Universytetska str., 1/343, L'viv, Ukraine, 79000,
tel.: (+38032) 239 47 56, e-mail: andriy.centre@gmail.com*

The article traces the ways of formation of the notion of modality in Arabic linguistics (from medieval Arabic modal theories within the logic to modern linguistic views) and the problem of scientific research approaches in this category.

Key words: modality, Arabic medieval logic, Arabic linguistics, objective and subjective modal relations.

ПОНЯТИЕ МОДАЛЬНОСТИ В АРАБСКОМ ЯЗЫКОЗНАНИИ: СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ

Андрей Мацкевич

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра общего языкознания,
ул. Университетская, 1, комн. 343, Львов, Украина, 79000,
тел.: (+38032) 239 47 56, e-mail: andriy.centre@gmail.com*

Исследовано пути становления понятия модальности в арабском языкознании (от средневековых арабских модальных теорий в рамках логики до современных лингвистических взглядов), а также проблема научных подходов, направленных на исследование данной категории.

Ключевые слова: модальность, арабская средневековая логика, арабское языкознание, объективные и субъективные модальные отношения.